

JAVNE INSTITUCIJE I INTERNET: POLITIKE I PRAKSE U BOSNI I HERCEGOVINI

Autori: Nevena Ršumović, Tarik Jusić i Amar Numanović

Zakoni o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini ne sadrže odredbe o objavljivanju javnih informacija na webu, što onemogućava razvoj proaktivne transparentnosti javnih institucija. Istovremeno, različiti sektorski zakoni i posebne politike, kao i uputstva i preporuke koje se odnose na održavanje web-stranica javnih institucija jednim dijelom obavezuju javne organe da objavljuju određene vrste informacija na webu. Tako fragmentiran pravni okvir za objavljivanje informacija na webu dovodi do neujednačenih i slabo razvijenih praksi web-prisustva i transparentnosti javnih institucija u BiH. Od ključne je važnosti unaprijediti postojeće zakone o slobodi pristupa informacijama dodavanjem odredaba o obaveznom proaktivnom objavljivanju širokog spektra informacija na web-stranicama javnih institucija, a podzakonskim aktima o izradi i održavanju službenih web-stranica objavljivanje detaljnije precizirati.

SAŽETAK

1. UVOD

Zahvaljujući brzom razvoju informacijsko-komunikacijskih tehnologija (IKT) i sve široj upotrebi interneta, web-stranice javnih institucija postaju centralnim tačkama pristupa informacijama o njihovom radu i uslugama. Prepoznavši ovaj trend, odnosno zahtjeve i potencijale novih medija, vlade mnogih zemalja omogućavaju korištenje sve većeg broja usluga putem interneta (e-vlada), unapređuju transparentnost (e-transparentnost) te nastoje javnost aktivno uključiti u procese kreiranja javnih politika putem *online* konsultacija (e-participacija). Zbog toga javne institucije u mnogim zemljama sve češće na službenim web-stranicama objavljuju informacije i niz podataka od javnog značaja koji su u njihovom posjedu.

Tako, naprimjer, portal www.gov.uk trenutno objedinjuje informacije i usluge 24 ministarstva i ministarskih odsjeka¹ i više od 330 agencija i javnih institucija Ujedinjenoga Kraljevstva sa ciljem da bude centralna tačka pristupa za informiranje i ostvari-

vanje usluga koje vlasti obavljaju. Komplementaran ovom portalu je portal www.data.gov.uk, na kojem javni sektor objavljuje podatke od javnog značaja kako bi ih građani mogli koristiti ne samo za osnovno informiranje, već i za obradu podataka, kao i za kreiranje aplikacija za analizu podataka. Među opcijama za pristup podacima koje data.gov.uk nudi možemo izdvojiti interaktivni prikaz iznosa plaća zaposlenih u javnim institucijama, kao i ažurni pregled izvještaja o potrošnji svih institucija centralne vlasti², koje su dužne da jednom mjesečno izvještavaju o svojim izdacima. Slično tome, portal www.data.gov Sjedinjenih Američkih Država trenutno nudi više od 130.000 setova podataka u posjedu vlasti koji su pretraživi po ključnoj riječi ili temi/oblasti. Osim što tako unapređuje svoju otvorenost i transparentnost, vlast nastoji i podstaći inovativnu upotrebu podataka, kao što su softverske aplikacije, vizualizacije i mapiranje podataka. I u Republici Hrvatskoj poduzeti su odlučni koraci u pravcu stvaranja centralnog državnog portala, koji se nalazi na adresi www.gov.hr, sa

¹ Engl. *ministerial departments*.

² Vidjeti centralni portal za podatke vlasti u Ujedinjenom Kraljevstvu: <http://data.gov.uk/data/openspending-report/index> (stranica posjećena 21. 10. 2014).

ciljem sistematizacije i olakšanog pristupa informacijama izvršne vlasti na svim nivoima. Slično rješenje jedinstvene tačke pristupa informacijama od javnog značaja primijenila je, naprimjer, i Republika Slovenija na adresi www.gov.si.

U skladu sa ovakvim trendovima, i sam koncept slobode pristupa informacijama posljednjih se godina značajno mijenja, krećući se od pasivnog pristupa informacijama na osnovu pojedinačnih zahtjeva građana ka proaktivnom objavljivanju informacija na osnovu inicijative samih javnih institucija³. Tako, naprimjer, relevantni zakoni u Crnoj Gori, Hrvatskoj, Makedoniji i Sloveniji propisuju minimalni sadržaj koji treba biti objavljen na web-stranicama javnih institucija, dok je u Srbiji taj sadržaj reguliran podzakonskim aktom Uputstvo za izradu i objavljivanje informatora o radu državnog organa⁴. Crnogorski zakon, pored vodiča za pristup informacijama, koji je svako javno tijelo dužno objaviti i redovno ažurirati, propisuje i centralizirani informativni sistem pristupa informacijama, koji vodi neovisno tijelo nadležno za pristup – Agencija za zaštitu podataka o ličnosti i pristup informacijama⁵. Hrvatski zakon propisuje Središnji katalog službenih dokumenata Republike Hrvatske, koji ne vodi neovisno tijelo (Povjerenik za informiranje), već Digitalni informacijsko-dokumentacijski ured⁶. U Sloveniji je zakonom normiran Državni katalog informacija od javnog značaja, koji vodi nadležno ministarstvo⁷. Dakle, neki oblik centralnog registra informacija propisan je u crnogorskom, hrvatskom i slovenačkom zakonu, a sadržaj centralnog registra zakonom je, barem

u osnovnim crtama, normiran u Crnoj Gori i Hrvatskoj⁸. U Srbiji se proaktivno objavljivanje informacija zasniva na informatoru sa svim ključnim podacima o radu javnog tijela, koji se izrađuje najmanje jednom godišnje, a spomenutim Uputstvom je propisano i mjesečno ažuriranje podataka u informatoru. Također, Uputstvo propisuje i da je državni organ koji posjeduje, zakupljuje ili po drugoj osnovi koristi web-stranicu dužan na toj stranici objaviti i informator.⁹

Kroz takve prakse, postupno se uspostavljaju opći standardi za objavljivanje informacija u posjedu javnih institucija, prema kojim bi javne institucije, između ostalog, trebale proaktivno objavljivati institucionalne, operativne i organizacijske informacije, odluke i druge formalne akte, informacije o javnim uslugama, budžetu i troškovima, procedurama donošenja odluka, informacije o bazama podataka, publikacije, informacije o žalbenim postupcima i mehanizmima za rješavanje sporova i slično¹⁰. Pored toga, web-stranice bi trebale biti funkcionalne, odnosno na njima objavljene informacije trebale bi biti lako dostupne i pretražive, relevantne, potpune, besplatne ili jeftine, ažurne¹¹ i pristupačne i osobama sa invaliditetom. Konačno, kako bi se odgovorilo demokratskim zahtjevima za učešćem građana u donošenju odluka i za neposrednom komunikacijom sa javnim institucijama i predstavnicima vlasti, web-stranice institucija trebale bi osigurati dvosmjernu, interaktivnu komunikaciju između vlasti i građana kao preduvjet e-participacije. U tu svrhu koriste se različiti alati i platforme: društvene mreže (Facebook, Twitter, Flickr); blogovi; digitalni video¹²,

³ Više o proaktivnoj transparentnosti vidjeti u: Alen Rajko, *Proaktivna transparentnost u Bosni i Hercegovini: Stanje i perspektive u svjetlu međunarodnih standarda i komparativnih rješenja* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2014).

⁴ Ibid, str. 27.

⁵ Ibid, str. 27.

⁶ Ibid, str. 27.

⁷ Ibid, str. 27.

⁸ Ibid, str. 29.

⁹ Ibid, str. 27.

¹⁰ Vidjeti: Nermina Voloder, *Zanemareni standard u Bosni i Hercegovini: Proaktivna dimenzija prava na pristup informacijama, Policy Brief* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2014); također vidjeti: Analitika – Centar za društvena istraživanja, *Proaktivna transparentnost u Bosni i Hercegovini: Od kakofonije ka harmonizaciji, Policy memo* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2014).

¹¹ Helen Darbishire, *Proactive Transparency: The Future of the Right to Information? - A Review of Standards, Challenges and Opportunities* (Vašington: World Bank Institute, 2011), str. 1.

¹² Naprimjer, na stranici Vlade Škotske, <http://www.scotland.gov.uk/> videosadržaji koji se bave aktuelnim temama su u fokusu polazne strane.

webcasting¹³, mobilne aplikacije¹⁴, crowd-sourcing¹⁵; SMS; pitanja i komentari korisnika; alati za online učešće u javnim raspravama¹⁶; online ankete, peticije¹⁷ i forumi¹⁸.

Međutim, iako se i u Bosni i Hercegovini (BiH) bilježi trend sve većeg rasta broja korisnika interneta¹⁹, politike i prakse web-prisutstva javnih institucija u BiH samo djelimično korespondiraju navedenim međunarodnim standardima i trendovima, što negativno utječe na ukupnu transparentnost i otvorenost javnih institucija. Zato ovaj *policy brief* nastoji ponuditi kratki pregled i analizu javnih politika i praksi i dati preporuke za unapređenje web-prisutstva javnih organa u BiH. Tekst se prvenstveno bavi javnim organima na nivou BiH, Federacije BiH (FBiH) i Republike Srpske (RS), dok ostali nivoi vlasti izlaze izvan okvira ove analize.

2. POLITIKE O WEB-PRISUTNOSTI JAVNIH ORGANA U BIH

Javne politike u oblasti web-prisutnosti javnih organa u BiH uglavnom su neadekvatne, nepotpune i fragmentirane. Strateški dokumenti koji bi trebali usmjeravati razvoj sektora informacijsko-komunikacijskih tehnologija, pa i e-uprave i e-demokratije, zastarje-

li su i ne korespondiraju aktuelnim trendovima i praksama u ovoj oblasti, dok su relevantni pravni propisi i podzakonski akti umnogome nedovoljno razrađeni i ne obavezuju institucije na potpuno otvaranje prema građanima.

2.1. Strateški dokumenti

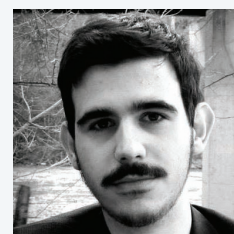
Kada je riječ o strateškim dokumentima, Politika razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine²⁰, kao okvirni dokument za državni i entitetski nivo, koji, između ostalog, predviđa razvoj e-uprave i e-demokratije kroz stvaranje uvjeta za učešće građana u donošenju odluka, datira iz 2004. godine, nakon čega, ni deset godina kasnije, nije revidiran i usklađen sa tekućim trendovima i standardima. Strategija razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine²¹ i Akcioni plan razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine usvojeni su 2004. godine za period do 2010. godine. Ovim dokumentima predviđaju se aktivnosti usmjerene na razvoj e-uprave i uspostavu jedinstvenog internetskog portala javne uprave. Strategija također predviđa razvoj e-demokratije kroz e-učestvovanje i e-glasanje. Međutim, nakon isteka perioda na koji se ove politike odnose, na nivou BiH nisu usvojeni novi dokumenti u ovoj oblasti.

Nevena Ršumović magistrirala je političke nauke na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti 2009. godine. Na programu menadžmenta medijskih inovacija (Berlinski univerzitet za profesionalne studije i Forum za novinarstvo i medije, Beč) magistrirala je 2013. godine. Radi u Asocijaciji nezavisnih elektronskih medija u Beogradu.

Dr. Tarik Jusić, izvršni direktor Centra za društvena istraživanja Analitika. Doktorirao je na Institutu za medije i komunikacijske nauke Univerziteta u Beču (2003), a magistrirao je političke nauke na Centralnoevropskom univerzitetu u Budimpešti (1998).

Amar Numanović, istraživač u Centru za društvena istraživanja Analitika i magistarski kandidat na Odsjeku za komparativnu književnost i bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu.

¹³ Naprimjer, Parlamentarna skupština BiH nudi prijenos uživo svojih sjednica preko stranice www.parlament.ba.

¹⁴ Mnoštvo primjera mobilnih aplikacija namijenjenih građanstvu dostupno je na centralnom portalu za podatke vlasti u Ujedinjenom Kraljevstvu na adresi <http://data.gov.uk/apps>.

¹⁵ Sadržaj koji proizvode korisnici generira se i putem web-stranica, kao u primjeru administrativne jedinice Lewisham u Ujedinjenom Kraljevstvu, preko čije stranice <http://www.lewisham.gov.uk/> građani mogu prijaviti čitav niz problema u zajednici.

¹⁶ Web-portal gov.uk Ujedinjenoga Kraljevstva na jednostavan i pregledan način objavljuje sve javne rasprave prikazujući početak rasprave, rasprave i izvještaje o završenim raspravama.

¹⁷ Crnogorska je vlada pokrenula stranicu "Glas građana - E-peticije", <https://epeticije.gov.me/>, na kojoj se mogu podnositi peticije koje se odnose na neku oblast rada Vlade i glasati za njih. Peticija koja u roku od 60 dana dobije podršku najmanje 6.000 građana podnosi se Vladi na razmatranje.

¹⁸ Vidjeti npr. Slovenačku stranicu, Vlada Republike Slovenije, <http://predlagam.vladi.si/>, gdje javni službenici iz različitih ministarstava odgovaraju na inicijative i prijedloge građana.

¹⁹ U 2013. godini zabilježena je penetracija korisnika interneta u fiksnoj mreži od 60% [Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine, Telekomunikacijski pokazatelji Bosne i Hercegovine za 2013. godinu (Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine, 2014)]. U 2013. godini zabilježen je porast korisnika interneta za 40% u odnosu na 2012. godinu, a tako veliki porast rezultat je uključivanja u analizu korisnika interneta putem mobilnih mreža - vidjeti web-stranicu b92, http://www.b92.net/tehnopolis/vesti.php?yyyy=2014&mm=07&nav_id=879139 (stranica posjećena 22. 10. 2014).

²⁰ Vidjeti: Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine, Politika razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine, dokument prihvaćen na drugom sastanku savjetodavnog odbora 22. 6. 2004. godine (Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine, 2004).

²¹ Vidjeti: Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine, Strategija razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine, dokument usvojen na 69. sjednici Vijeća Ministara BiH održanoj 16. 11. 2004. godine (Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine, 2004).

Posljednja dostupna verzija Strategije razvoja e-vlade Republike Srpske²² iz 2008. godine (za period 2009–2012), pored ostalog, ima za cilj bolje i brže ostvarivanje usluge koju građanima pruža organ uprave, kao i osiguravanje jednostavnog pristupa javnim podacima. Kao nosioca poslova uvođenja e-uprave ovaj dokument određuje Agenciju za informaciono društvo Republike Srpske www.aidrs.org, u saradnji sa nizom drugih subjekata. Strategija, između ostalog, predviđa i razvoj elektronskog portala za jednostavan pristup informacijama o uslugama upravnih organa na nivou entiteta i na lokalnom nivou, koji je i uspostavljen na adresi www.esrpska.com (u prvoj fazi portal nudi samo informacije o uslugama, a za naredne faze predviđeno je da nudi i konkretne usluge).

Konačno, na nivou Federacije BiH ne postoje strateški dokumenti niti druge politike usmjerene na razvoj informacijskog društva i uspostavu osnovnog institucionalnog okvira za vođenje poslova iz te oblasti. Ipak, Odluka Vlade FBiH o e-upravi iz augusta 2011. godine²³, kao i Obrazloženje Odluke, definiira osnovne elemente buduće infrastrukture e-uprave. Za te poslove je pri Ministarstvu prometa i komunikacija FBiH zadužen Sektor za pošte, telekomunikacije i IKT. Međutim, u FBiH ne postoji zasebna nadležna institucija za razvoj informacijskog društva, niti postoje zakoni ili podzakonski akti kojima se uređuje prisustvo javnih organa ovog entiteta na webu.

2.2. Zakoni o slobodi pristupa informacijama i proaktivna transparentnost

Za razliku od susjednih država, Zakon o slobodi pristupa informacijama u BiH²⁴ i korespondirajući entitetski zakoni ne propisuju

obavezno proaktivno objavljivanje informacija na web-stranicama javnih institucija²⁵. Sva tri zakona samo propisuju da se vodič za pristup informacijama, kao i indeks registar informacija, koji su pod kontrolom javnog organa, čine dostupnim putem interneta “kada je moguće”²⁶, što se može tumačiti na način da ove informacije treba objaviti svaka javna institucija koja ima web-stranicu. Sasvim je očekivano da ovakva formulacija stoji u zakonu koji je usvojen 2000. godine, kada puno institucija nije imalo svoju web-stranicu. Međutim, činjenica da su reference na objavu informacija na internetu u ovim zakonima ostale iste i petnaest godina kasnije ukazuje na to da izmjene zakona nisu pratile razvoj informacijsko-komunikacijskih tehnologija u tom periodu. To onda dovodi do paradoksalne situacije u kojoj osnovni zakoni kojima se garantira sloboda pristupa informacijama zanemaruju internet kao najvažniji alat kojim se danas osigurava pristup informacijama.

2.3. Sektorski zakoni i druge politike

Standarde i obaveze objavljivanja informacija i dokumenata na internetu propisuju, pak, neki sektorski zakoni na državnom i entitetskom nivou. Tako, naprimjer, Zakon o javnim nabavkama u BiH²⁷ propisuje objavljivanje svih relevantnih informacija i dokumenata u vezi sa javnim nabavkama (poput obavještenja o javnoj nabavci i dodjeli ugovora, odluka o žalbama i slično) na web-portalu javnih nabavki <http://www.javne-nabavke.ba>, dok se plan nabavki, osnovni elementi ugovora, kao i sve izmjene do kojih dođe tokom realizacije ugovora objavljuju na web-stranicama ugovornih organa. Također, zakoni o reviziji na državnom i entitetskim nivoima propisuju objavljivanje izvještaja o reviziji na web-stranicama tijela nadležnih za

²² Vidjeti web-stranicu Agencije za informaciono društvo Republike Srpske (AIDRS): <http://www.aidrs.org/sr/download-zona/strateski-dokumenti/> (stranica posjećena 23. 10. 2014).

²³ Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Odluka o pokretanju projekta Fe-uprava sa funkcijama G2G, G2B i G2C, odluka sa 16. sjednice vlade održane 24. 8. 2011. godine (Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, 2011).

²⁴ “Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini”, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* 28/00, 45/06, 102/09, 62/11 i 100/13.

²⁵ Rajko, *Proaktivna transparentnost u Bosni i Hercegovini: Stanje i perspektive u svjetlu međunarodnih standarda i komparativnih rješenja*, str. 35–36.

²⁶ “Zakon o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini”, član 20; “Zakon o slobodi pristupa informacijama Federacije BiH”, *Službene novine Federacije BiH* 32/01, član 20; “Zakon o slobodi pristupa informacijama Republike Srpske”, *Službeni glasnik Republike Srpske* 20/01, član 20.

²⁷ “Zakon o javnim nabavkama Bosne i Hercegovine”, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* 39/14.

reviziju. Pored toga, prema Zakonu o budžetima u Federaciji Bosne i Hercegovine iz 2013. godine, dokumenti koji bi trebali biti objavljeni na službenoj web-stranici Ministarstva finansija FBiH, ali i nadležnih izvršnih organa na nižim nivoima vlasti (kantoni, gradovi i općine), su: smjernice ekonomske i fiskalne politike za trogodišnji period²⁸, dokument okvirnog budžeta (DOB)²⁹, te periodične i godišnji izvještaj o izvršenju budžeta³⁰. Konačno, pravni okvir za učešće zainteresirane javnosti u procesu donošenja javnih politika na nivou BiH³¹, FBiH³² i RS-a³³ definira obaveze nadležne institucije da objavi prednacrt pravnog propisa na svojoj web-stranici, stvarajući pritom uvjete za dostavljanje komentara na prednacrt pravnog propisa putem interneta tokom procesa konsultacija. Uz to, na nivou BiH i FBiH, institucije vlasti su obavezne na web-stranici objaviti svoj godišnji plan rada, koji uključuje i plan normativno-pravnih poslova³⁴.

Ovo je parcijalni pregled odredaba samo nekolicine od mnoštva sektorskih zakona na različitim nivoima vlasti u BiH, ali on nam daje barem okvirni uvid u raznovrsnost postojećih rješenja i obaveza javnih institucija kada je riječ o proaktivnom objavljivanju informacija i podataka u njihovom posjedu na webu. Međutim, čak i na osnovu ovako ograničenog uvida u odredbe sektorskih zakona i drugih javnih politika, možemo zaključiti da obaveza proaktivnog objavlji-

vanja mnoštva važnih informacija na webu ipak postoji, iako je vrlo fragmentirana. Iz tog je razloga veoma teško pratiti do koje mjere javne institucije ispunjavaju takve obaveze, pogotovo imajući u vidu složenost administrativnog uređenja države, broj institucija i mnoštvo sektorskih zakona.

2.4. Posebna pravila i preporuke

Kada je riječ o relevantnim podzakonskim aktima, dva dokumenta nude instrukcije u pogledu web-prisustva javnih institucija u BiH: Uputstvo o izradi i održavanju službenih internet stranica institucija Bosne i Hercegovine (2009)³⁵, koje je obavezujućeg karaktera i čija je nova verzija³⁶ u fazi nacрта nakon javne rasprave te čeka usvajanje³⁷, i neobavezujuće Preporuke za izradu i održavanje prezentacija institucija Republike Srpske (2013, verzija 1.3), koje je izdala Agencija za informaciono društvo Republike Srpske (AIDRS)³⁸. Ova uputstva i preporuke daju važne smjernice o izgledu i funkcionalnosti web-stranica, ali oskudijevaju informacijama u pogledu interaktivnosti, kao jednog od značajnih aspekata savremenog web-prisustva javnih institucija. Također, dijapazon informacija čije je objavljivanje propisano kao obavezno značajno je uži u odnosu na međunarodne standarde u oblasti proaktivne transparentnosti. Za razliku od nivoa BiH i RS-a, na nivou Federacije BiH ne postoje slični dokumenti.

²⁸ "Zakon o budžetima u Federaciji Bosne i Hercegovine", *Službene novine Federacije BiH* 102/13, član 17.

²⁹ Ibid, član 18.

³⁰ Ibid, član 100.

³¹ "Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa", *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* 81/06 od 7. septembra 2006. Vijeće ministara BiH je na 108. sjednici, održanoj 17. 9. 2014, donijelo "Pravila o izmjenama i dopunama Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa", *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine* 80/14, kojim se precizira da su online konsultacije osnovni oblik konsultacija. Pored toga, konsultacije postaju obavezne, jer se propis u pogledu kojeg nisu obavljene konsultacije, osim ako se radi o izuzecima propisanim Pravilima, ne može naći na sjednici Vijeća ministara BiH.

³² "Uredba o pravilima za sudjelovanje zainteresirane javnosti u postupku pripreme federalnih pravnih propisa i drugih akata", *Službene novine Federacije BiH* 51/12.

³³ "Pravila normativno-pravne tehnike za izradu zakona i drugih propisa Republike Srpske", *Službeni glasnik Republike Srpske* 13/06; "Pravila za izradu zakona i drugih propisa Republike Srpske" iz 2014, *Službeni glasnik Republike Srpske* 24/14; "Smjernice za postupanje republičkih organa uprave o učešću javnosti i konsultacijama u izradi zakona", *Službeni glasnik Republike Srpske* 123/08, 73/12.

³⁴ "Pravila za konsultacije u izradi pravnih propisa", član 5; "Uredba o pravilima za sudjelovanje zainteresirane javnosti u postupku pripreme federalnih pravnih propisa i drugih akata", član 8.

³⁵ "Uputstvo o izradi i održavanju službenih internet stranica institucija Bosne i Hercegovine", *Službeni glasnik BiH* 21/09.

³⁶ Za potrebe ove analize nacrt dokumenta dobijen od Ministarstva komunikacija i prometa BiH, u arhivi Analitike.

³⁷ Komentari i prijedlozi na ovaj dokument mogli su se dostaviti do 2. decembra 2013. godine.

³⁸ Agencija za informaciono društvo Republike Srpske (AIDRS), Preporuke za izradu i održavanje web prezentacija institucija Republike Srpske, Verzija 1.3 (Banja Luka: AIDRS, 2013).

Nacrt nove verzije Uputstva na nivou BiH, u poređenju sa važećim Uputstvom, detaljnije definiše minimalne zahtjeve u pogledu sadržaja koje su institucije dužne objaviti na svojim web-stranicama. Ovi zahtjevi svrstani su, međutim, u samo nekoliko kategorija: podaci o instituciji (nadležnost, obaveze i

ovlaštenja, organizacijska struktura), dokumenti (propisi koje institucija donosi ili su vezani za njenu djelatnost, pravilnik o sistematizaciji radnih mjesta, javne nabavke), kontakt-podaci, vijesti, aktuelnosti i linkovi. Međutim, bitnom novinom može se smatrati to što ovaj dokument preporučuje

Tabela 2.1.: Standardi za sadržaj web-stranica javnih institucija³⁹

	BiH – važeće Uputstvo (iz 2009)	BiH – nacrt novog uputstva (čeka usvajanje)	RS – važeće Preporuke (iz 2013)
Institucionalne informacije			
Zakoni, podzakonski akti i pravila	DA	DA	DA
Funkcije i ovlaštenja	DA	DA	DA
Organizacijske informacije			
Struktura institucije	DA	DA	DA
Osooblje institucije	-	DA	-
Kontakt-informacije	DA	DA	DA
Operativne informacije			
Planovi rada	-	-	-
Politike	-	-	-
Procedure	DA	-	-
Izveštaji	-	DA (preporučeno)	DA
Vijesti o aktivnostima institucije	DA	DA	DA
Javne usluge			
Informacije o javnim uslugama	DA	DA	DA
Cjenovnici	-	DA	-
Formulari	DA	DA	DA
Vodiči / uputstva	DA	DA	DA
Rokovi	-	DA	-
Budžet i finansije			
Budžetske informacije	-	-	DA
Prihodi i rashodi	-	-	DA
Informacije o plaćama službenika	-	-	-
Izveštaji revizora	-	-	-
Informacije o javnim nabavkama			
Kriteriji i odluke o dodjeli tendera	DA	DA	DA
Kopije ugovora	-	-	-
Izveštaji o izvršenju ugovora	-	-	-
Ostali sadržaji			
Informacije o participaciji javnosti	-	DA (preporučeno)	DA (preporučeno)
Informacije o subvencijama i donacijama	-	-	-
Odluke i formalni akti	-	-	-
Informacije o žalbenim postupcima	-	-	DA (preporučeno)
Registri podataka u posjedu institucije	-	-	-
Baze podataka u posjedu institucije	-	DA	DA
Informacije o publikacijama i elektronske verzije publikacija	DA	DA (preporučeno)	-
Informacije o pravu na pristup informacijama, kontakt za podnošenje zahtjeva i indeks informacija u posjedu javne institucije	-	-	-

³⁹ Standardi bazirani na: Darbshire, *Proactive Transparency*.

institucijama da na web-stranici predvide prostor za javne rasprave, kao i da osiguraju pristup bazama podataka od javnog značaja iz svoje nadležnosti. Također, dokument sadrži i poglavlje o *online* uslugama institucija, koje razrađuje vrste informacija koje treba pružiti o svakoj usluzi, a predviđa i da je građanima potrebno omogućiti preuzimanje obrazaca javnih organa putem weba.

U Preporukama na nivou Republike Srpske,⁴⁰ navode se kao obavezne tri kategorije sadržaja koje bi web-stranice institucija trebale ponuditi: kontakt-podaci, informacije o uslugama i aktivnostima i zakonodavno-organizacijski okvir djelovanja (sa razrađenim potkategorijama sadržaja). Osim toga, navodi se i osam preporučenih kategorija informacija: informacije o a) budžetu i sredstvima rada koje institucija koristi, b) projektima koje provodi, c) provođenju javnih rasprava, d) postupku podnošenja zahtjeva instituciji, odnosno e) postupku ulaganja žalbi protiv njenih odluka, rada ili propusta, f) tenderima i javnim nabavkama g) podacima od javnog značaja (baze podataka koje su u nadležnosti institucije), te h) linkovi ka prezentacijama važnijih institucija. Tabela 2.1. pokazuje u kojoj mjeri Uputstvo na nivou BiH i Preporuke na nivou RS-a korespondiraju sa prihvaćenim standardima kada je riječ o sadržajima koji se trebaju objavljivati na web-stranicama javnih institucija.

Kada govorimo o standardima funkcionalnosti, moguće je utvrditi da su oni prilično detaljno razrađeni u važećem Uputstvu na nivou BiH i Preporukama na nivou Republike Srpske. Tako, naprimjer, Uputstvo na nivou BiH, između ostalog, definiše detaljne kriterije napredne pretrage, propisuje uključivanje *online* pomoći i mape stranice, definiše jezike i pisma na kojima web-stranice moraju biti dostupne, te tehničke standarde, kao što su: upravljanje web-sadržajima, vizuelni identitet, preglednost web-sadržaja, pristupačnost za uređaje i performanse web-

stranica. U dijelu koji definiše web-pristupačnost, ovaj dokument posvećuje pažnju potrebama korisnika sa invaliditetom i, uopće, standardima univerzalne pristupačnosti svim osobama.

Preporuke na nivou RS-a naglašavaju potrebu i važnost optimizacije stranica za web-petraživače (engl. *search engines*), mada ne navode uputstva kako to učiniti. Osim toga, ovaj dokument, pored općenitih uputstava o funkcionalnosti stranice, daje i uputstva za izradu intuitivne i jednostavne navigacije, preporučuje izradu stranice u skladu sa World Wide Web Consortium (W3C)⁴¹ preporukama, definiše niz funkcionalnosti koje bi Content Management System (sistem za upravljanje sadržajem) trebao sadržavati, a posebnu pažnju posvećuje izradi dokumenata, obrazaca i tabela. Kada je, nešto konkretnije, riječ o kriterijima pristupačnosti, ovaj dokument samo kratko upućuje na informacije na stranici W3 konzorcija⁴². Naredna tabela (br. 2.2.) pokazuje do koje mjere postojeća Uputstva na nivou BiH i Preporuke na nivou RS-a korespondiraju sa uspostavljenim standardima u domenu funkcionalnosti web-stranica javnih organa.

Aspekt interaktivnosti web-stranica, koji ovdje definiramo kao postojanje alata za uspostavljanje dvosmjerne komunikacije između javnih organa i građana, u važećem Uputstvu na nivou BiH jedva da se spominje, dok se u Preporukama na nivou RS-a navodi samo u naznakama. U potonjem slučaju, upućuje se na važnost dvosmjerne komunikacije na relaciji korisnik – institucija u kontekstu realizacije elektronskih usluga⁴³, dok se od drugih oblika interaktivnosti spominje da je poželjno “obezbijediti mogućnost dvosmjerne komunikacije kako bi korisnici mogli da postave pitanja i izlože svoje mišljenje, npr. putem foruma, ‘online’ upućivanja pitanja, Frequently Asked Questions (FAQ) – najčešće postavljena pitanja ili ‘online anketa’”⁴⁴. Nacrt novog uputstva na nivou

⁴⁰ AIDRS, Preporuke za izradu i održavanje web prezentacija institucija Republike Srpske, str. 5.

⁴¹ World Wide Web Consortium (W3C), globalno tijelo koje definiše standarde na internetu (vidjeti web-stranicu W3C, <http://www.w3.org>).

⁴² Detaljna uputstva za prilagođavanje stranice u pogledu dostupnosti, uključujući ona za osobe sa posebnim potrebama, nalaze se na stranici W3C konzorcija: <http://www.w3.org/TR/WCAG20/> (stranica posjećena 18. 10. 2014).

⁴³ AIDRS, Preporuke za izradu i održavanje web-prezentacija institucija Republike Srpske, str. 5.

⁴⁴ Ibid, str. 16.

Tabela 2.2: Standardi za funkcionalnost web-stranica javnih institucija⁴⁵

	BiH – važeće Uputstvo (iz 2009)	BiH – nacrt novog uputstva (čeka usvajanje)	RS – važeće Preporuke (iz 2013)
Brzina učitavanja stranice	DA	DA	DA
Prikaz stranice u najzastupljenijim web-preglednicima (<i>browserima</i>)	DA	DA	DA
Prikaz stranice na mobilnim uređajima	DA	DA	-
Postavljanje dokumenata u više formata	DA	DA	DA
Pretraživanje i napredno pretraživanje	DA	DA	DA
E-pristupačnost (<i>e-Accessibility</i>) ⁴⁶	DA	DA	DA
Ažurnost informacija	DA	DA	DA
Upotrebljivost (engl. <i>usability</i>) ⁴⁷	DA	DA	DA
Dodatni elementi funkcionalnosti ⁴⁸ :			
• često postavljana pitanja	DA	-	DA (preporučeno)
• <i>online</i> pomoć	DA	DA	-
• linkovi na druge institucije, domaće i međunarodne organizacije	-	DA (preporučeno)	DA (preporučeno)
• mapa stranice	DA	DA	-
• autorska prava	DA	DA (preporučeno)	DA
• uvjeti korištenja	DA	-	DA
• politika privatnosti	-	-	DA
• datum posljednje modifikacije web-stranice	DA	-	-

BiH je, u smislu definiranja interaktivnosti, otišao najdalje: preporučuje se dijeljenje sadržaja na društvenim mrežama i davanje mogućnosti korisnicima da ostavljaju komentare na sadržaj tekstova u cilju bolje komunikacije sa građanima, kao i nuđenje svih kategorija tekstova, a posebno onih koji se češće mijenjaju, za preuzimanje putem Really Simple Syndication (RSS kanala)⁴⁹. Tabela 2.3. pokazuje do koje mjere postojeća Uputstva na nivou BiH i Preporuke na nivou RS-a korespondiraju sa etabliranim i široko dostupnim web-alatima za dvosmjernu *online* komunikaciju između javnih organa i građana i do koje mjere omogućavaju učešće građana u donošenju odluka.

3. WEB-PRISUTNOST JAVNIH INSTITUCIJA U BiH U PRAKSI

Web-prisutnost javnih institucija ovisi o mnoštvu faktora, poput pravnog okvira i javnih politika, kapaciteta institucija, unutarnje organizacije i podjele posla i tehničke osposobljenosti osoblja. U tom smislu, neadekvatan pravni okvir i nedostatne javne politike doprinose tome da su prakse web-prisustva javnih institucija u BiH vrlo neujednačene i da u mnogo čemu zaostaju za susjedima i drugim državama na ovom planu. Ne iznenađuje, stoga, da je prema UN-ovom indeksu e-vlade za 2014. godinu, BiH na 97. mjestu od 193 zemlje članice

⁴⁵ Bazirano na standardima W3C <http://www.w3.org>.

⁴⁶ Predstavlja dostupnost web-sadržaja i usluga svim osobama, uključujući one sa posebnim potrebama, kao što su slabovidne ili stare osobe, i osnovni je preduvjet e-inkluzije. Detaljna uputstva za prilagođavanje stranice u pogledu dostupnosti, uključujući ona za osobe sa posebnim potrebama, nalaze se na stranici W3C konzorcija: <http://www.w3.org/TR/WCAG20/> (stranica posjećena 18. 10. 2014). Također, vidjeti npr.: Direkcija za elektronsku upravu, Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije, Smernice za izradu web prezentacija organa državne uprave i jedinica lokalne samouprave, Verzija 5.0 (Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije, 2014), str. 29.

⁴⁷ Podrazumijeva lakoću korištenja web-stranice i pronalaženja željenih informacija. Ibid.

⁴⁸ Pod dodatnim elementima funkcionalnosti podrazumijevamo uobičajene alate koji olakšavaju korištenje web-stranice.

⁴⁹ Ministarstvo prometa i komunikacija Bosne i Hercegovine, Prednacrt Odluke o usvajanju Uputstva o izradi i održavanju službenih internet stranica institucija Bosne i Hercegovine (Sarajevo: Ministarstvo prometa i komunikacija Bosne i Hercegovine, 2013).

Tabela 2.3.: Web-alati za dvosmjernu komunikaciju i online učešće građana u odlučivanju

	BiH važeće uputstvo (iz 2009)	BiH nacrt novog uputstva (čeka usvajanje)	RS važeće preporuke (iz 2013)
Dijeljenje sadržaja na društvenim mrežama (Facebook, Twitter, Google+, Flickr, LinkedIn, itd.)	-	DA	-
Blogovi	-	-	-
Digitalni video	DA	DA	-
Webcasting	-	-	-
Mobilne aplikacije	-	-	-
Crowdsourcing	-	-	-
SMS	-	DA	-
Pitanja korisnika	DA	-	DA
Komentari korisnika na sadržaj	-	DA	-
Alati za online učešće u javnim raspravama	-	DA	-
Online ankete, peticije	-	-	DA
Forumi	-	-	DA
RSS kanali	-	DA	-

UN-a, a posljednja među zemljama sa prostora bivše Jugoslavije (poređenja radi, Slovenija je na 41, Crna Gora na 45, a Hrvatska na 47. mjestu)⁵⁰.

Ovakvi rezultati korespondiraju i sa nalazima nekolicine istraživanja o web-prisutnosti javnih institucija u BiH. Tako, naprimjer, kada je riječ o sadržaju, rezultati istraživanja koje je 2014. godine provela Analitika na uzorku od 66 web-stranica javnih organa na državnom nivou u BiH⁵¹ pokazuju da javni organi uglavnom ne slijede međunarodne prakse i standarde u objavljivanju informacija od javnog značaja na svojim službenim stranicama, te da je netransparentnost u pogledu informacija o budžetu, operativnih informacija i dijelom informacija o organizacijskoj strukturi institucija na zabrinjavajućem nivou.

Slično tome, istraživanje koje su iste godine proveli Centri civilnih inicijativa (CCI) na uzorku od 13 web-stranica vlada i 13 web-stranica parlamenata/skupština⁵² dovelo je do zaključka da postoje značajne razlike u

postignutom stepenu razvoja analiziranih web-stranica. Rezultati pokazuju da samo tri vlade (Vlada Republike Srpske, Vlada Posavskoga kantona i Vlada Zeničko-dobojskoga kantona) svojim poslovnima o radu predviđaju objavljivanje podataka o svom djelovanju na službenim web-stranicama. Osim toga, samo su jedna od vlada (Vlada Zeničko-dobojskoga kantona) i pet parlamenata na svojim web-stranicama učinili dostupnim mjere o kojima se raspravlja na sjednicama, dok zapisnike sa sjednica objavljuje 15% vlada i 39% parlamenata. Izvještaj o realizaciji budžeta za 2010–2012. godinu na službenoj web-stranici nije objavio niti jedan parlament, a niti više od polovine vlada u BiH.

Konačno, u istraživanju Agencije za informaciono društvo Republike Srpske iz 2014. godine⁵³, kojim su obuhvaćene web-stranice 56 organa lokalne uprave i samouprave (gradova i općina) Republike Srpske, samo 10 web-stranica je zadovoljilo sve postavljene kriterije sadržaja i funkcionalnosti. U istraživanju se zaključuje da "postoje značajne

⁵⁰ United Nations, *United Nations E-Government Survey 2014* (New York: United Nations, 2014).

⁵¹ Analitika – Centar za društvena istraživanja, *Rezultati istraživanja: Dostupnost informacija na službenim web-prezentacijama javnih organa Bosne i Hercegovine* (Sarajevo: Analitika – Centar za društvena istraživanja, 2014).

⁵² Centri civilnih inicijativa (CCI), *Javnost rada vlada i parlamenata u BiH: službene web stranice institucija kao efikasan alat za pružanje informacija* (Tuzla: CCI, 2014).

⁵³ Agencija za informaciono društvo Republike Srpske (AIDSR), *Pregled web prezentacija lokalne uprave Republike Srpske* (AIDSR, 2014).

razlike u postignutom stepenu razvoja web prezentacija⁵⁴. U istraživanju se također identificira nedostatak mehanizama za unapređenje komunikacije između lokalne uprave i korisnika.

Iako u većini slučajeva značajno zaostaju za svjetskim trendovima, određene institucije vlasti u BiH čine prve korake ka standardizaciji službenih web-stranica i centralizaciji pristupa kroz jedinstvene portale. Tako su na nivou BiH ujednačeni struktura i izgled web-stranica Vijeća ministara BiH⁵⁵ i nekih ministarstava⁵⁶, dok je portal Vlade Republike Srpske postao centralnom tačkom za pristup web-stranicama ministarstava tog entiteta, koje su napravljene po istoj matrici, ali i web-stranicama drugih javnih organa u RS-u koje su zadržale vlastiti izgled i organizaciju sadržaja⁵⁷.

Pored vlada i ministarstava, postoje i druge institucije koje u okviru svog mandata prikupljaju i objavljuju na webu određene informacije od javnog značaja. Tako su, na primjer, obavijesti o svim javnim nabavkama u BiH centralizirane i pretražive na portalu www.tenderi.gov.ba. Registar ugovornih organa i ponuđača dostupan je na web-stranici <https://registar.ajn.gov.ba>, čiji je cilj da omogući bolju i efikasniju prezentaciju i komunikaciju ugovornih organa i ponuđača u postupcima javnih nabavki. Ured za reviziju institucija BiH <http://www.revizija.gov.ba/> nudi sve revizorske izvještaje, pretražive po više parametara. Konkurencijsko vijeće na svojoj stranici <http://bihkonk.gov.ba/naslovnica> objavljuje sve odluke (zaključke, mišljenja, rješenja) koje se tiču koncentracije, zabranjenih sporazuma i zloupotrebe dominantnog položaja. Slično tome, Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka Bosne i Hercegovine (IDDEEA) na svojoj web-stranici [http://](http://www.iddeea.gov.ba/index.php?lang=bs)

www.iddeea.gov.ba/index.php?lang=bs objavljuje informacije i podatke o izdavanju ličnih karata i vozačkih dozvola, registriranim vozilima i izgubljenim ličnim dokumentima.

Zanimljiv primjer na polju funkcionalnosti jeste web-stranica Parlamentarne skupštine BiH www.parlament.ba, koja, između ostalog, na početnoj stranici nudi direktni prijenos svojih sjednica. Kada je riječ o interaktivnosti, projekt vrijedan pažnje je alat za anonimnu prijavu nepravilnosti, pod nazivom Etička linija <https://etickalinija.ba>, koji su u svoje web-stranice integrirali neki organi u BiH, poput Ministarstva odbrane BiH i Ministarstva sigurnosti BiH. Sličan alat za prijavu sumnje na korupciju i druge nepravilnosti dostupan je i na portalu Vlade Republike Srpske⁵⁸ za ministarstva i neke druge organe.

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA I PREPORUKE

Zakoni o slobodi pristupa informacijama na nivou BiH, RS-a i FBiH ne prate savremene trendove i ne nude odredbe o proaktivnom objavljivanju informacija na webu, što onemogućava razvoj proaktivne transparentnosti javnih institucija. Ovo rezultira fragmentiranim pravnim okvirom kojim se uređuje web-prisustvo i proaktivna transparentnost javnih institucija u BiH, posebno u smislu obaveznih informacija, dokumenata i podataka koje su one dužne objavljivati na internetu. Sve to, nužno, dovodi do generalno vrlo niskog stepena razvoja i do neujednačenih praksi web-prisustva i transparentnosti javnih institucija u BiH.

U tom smislu, od ključne je važnosti unaprijediti postojeće zakone o slobodi pristupa

⁵⁴ Ibid.

⁵⁵ Vidjeti web-stranicu Vijeća ministara BiH: <http://www.vijeceministara.gov.ba/>.

⁵⁶ Vidjeti web-stranice npr.: Ministarstvo sigurnosti BiH, <http://www.msb.gov.ba/>, ili Ministarstvo pravde BiH, <http://www.mpr.gov.ba/>.

⁵⁷ Vidjeti web-stranicu Vlade Republike Srpske: <http://www.vladars.net>.

⁵⁸ Vidjeti web-stranicu Vlade Republike Srpske: <http://apk.vladars.net/index.php?institucija=18>.

informacijama dodavanjem odredaba o obaveznoj proaktivnoj transparentnosti javnih institucija,⁵⁹ čime bi se dao snažan zamah razvoju ukupne transparentnosti javnih organa, pa tako i njihova web-prisustva. Ovim bi se osigurala i konzistentnost politika u toj oblasti, pa bi se tako stvorili i preduvjeti za ujednačavanje praksi proaktivnog objavljivanja informacija na webu. Drugim riječima, relevantne politike i pravni propisi, a prije svega zakoni o slobodi pristupa informacijama, trebaju podstaći javne organe da objavljuju sve informacije od javnog interesa osim onih koje relevantni zakoni izričito zabranjuju, poput npr. ličnih podataka.

Kada je riječ o Uputstvu o izradi i održavanju službenih internet stranica institucija Bosne i Hercegovine (2009)⁶⁰ i novoj verziji koja čeka usvajanje, te Preporukama za izradu i održavanje prezentacija institucija Republike Srpske, analiza i poređenje sa međunarodnim standardima pokazuju da ovi dokumenti veoma detaljno razrađuju pitanja funkcionalnosti web-stranica, dok značajno oskudijevaju informacijama u pogledu interaktivnosti. Što se tiče sadržaja web-stranica, može se reći da spomenuti dokumenti korespondiraju sa međunarodnim standardima najviše u pogledu institucionalnih, organizacijskih i operativnih informacija. Također je primjetno da bi mnoge informacije koje su u dokumentima samo preporučene za objavljivanje trebale biti obavezne kako bi se opseg ponuđenog sadržaja u što većoj mjeri približio međunarodnim standardima, ali i značajnije doprinio otvorenosti i transparentnosti javnih institucija u BiH. Ovdje je neophodno naglasiti da uputstva i preporuke u oblasti izrade i održavanja web-stranica javnih organa ne bi trebale biti alternativa zakonima o slobodi pristupa informacijama, već trebaju predstavljati nadopunu, odnosno detaljnu razradu odre-

daba o proaktivnoj transparentnosti kada se one ugrade u zakone o slobodnom pristupu informacijama na ostalim relevantnim administrativnim nivoima u BiH.

Zato je neophodno unaprijediti postojeće dokumente (uputstva i preporuke) u oblasti izrade i održavanja službenih web-stranica javnih institucija u BiH u skladu sa svjetskim trendovima i dobrim praksama drugih zemalja, donijeti korespondirajući dokument na nivou Federacije BiH, te ih međusobno uskladiti u najvećoj mogućoj mjeri. Naročito je važno da se u narednim, unaprijeđenim verzijama ovih dokumenata preciznije definiraju kategorije sadržaja, odnosno tipovi informacija koje su javne institucije dužne proaktivno objavljivati na svojim web-stranicama prateći već uspostavljene standarde u toj oblasti.

Posebno je važno da ovi dokumenti povežu relevantne odredbe o objavljivanju informacija javnih institucija na webu, koje proistječu iz mnoštva sektorskih zakona i posebnih politika. Ovim bi se umnogome olakšao rad službenika zaduženih za upravljanje web-stranicama javnih institucija, što bi moglo doprinijeti njihovoj dosljednijoj primjeni.

Konačno, imajući u vidu složeni pravni i institucionalni okvir i dosta nerazvijene prakse i nedorađene politike kojima se uređuje objavljivanje informacija na webu, potrebno je osigurati kontinuiranu obuku zaposlenih u javnim organima, naročito uposlenika zaduženih za upravljanje podacima, informacijama i web-sadržajem, sa ciljem podizanja svijesti o značaju dostupnosti i pristupačnosti informacija na službenim web-stranicama institucija u kontekstu savremenih trendova otvorenosti, transparentnosti i odgovornosti vlasti.

⁵⁹ Više o proaktivnoj transparentnosti vidjeti u: Rajko, *Proaktivna transparentnost u Bosni i Hercegovini: Stanje i perspektive u svjetlu međunarodnih standarda i komparativnih rješenja*; Voloder, *Zanemareni standard u Bosni i Hercegovini*; također vidjeti: Analitika – Centar za društvena istraživanja, *Proaktivna transparentnost u Bosni i Hercegovini: Od kakofonije ka harmonizaciji*.

⁶⁰ "Uputstvo o izradi i održavanju službenih internet stranica institucija Bosne i Hercegovine".

IZBOR IZ BIBLIOGRAFIJE

Knjige, članci i izvještaji

1. Agencija za informaciono društvo Republike Srpske (AIDRS). *Pregled web prezentacija lokalne uprave Republike Srpske*. Banja Luka: AIDRS, 2014. <http://www.aidsr.org/wp-content/files/2014-RSP-ANA-PVPLU-RSOF-1.1.pdf> (stranica posjećena 23. 10. 2014)
2. Analitika - Centar za društvena istraživanja. *Proaktivna transparentnost u Bosni i Hercegovini: Od kakofonije ka harmonizaciji, Policy memo*. Sarajevo: Analitika - Centar za društvena istraživanja, 2014. <http://analitika.ba/bs/publikacije/proaktivna-transparentnost-u-bih-od-kakofonije-ka-harmonizaciji> (stranica posjećena 23. 10. 2014)
3. Analitika - Centar za društvena istraživanja. *Rezultati istraživanja: Dostupnost informacija na službenim web prezentacijama javnih organa Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Analitika - Centar za društvena istraživanja, 2014. <http://www.analitika.ba/bs/publikacije/rezultati-istrazivanja-dostupnost-informacija-na-sluzbenim-web-prezentacijama-javnih> (stranica posjećena 23. 10. 2014)
4. Centri civilnih inicijativa (CCI). *Javnost rada vlada i parlamenata u BiH: službene Web stranice institucija kao efikasan alat za pružanje informacija*. Tuzla: CCI, 2014. <http://www.cci.ba/pubs/1/21/1.html> (stranica posjećena 23. 10. 2014)
5. Darbshire, Helen. *Proactive Transparency: The Future of the Right to Information? - A Review of Standards, Challenges and Opportunities*. Vašington: World Bank Institute, 2011. http://siteresources.worldbank.org/WBI/Resources/213798-1259011531325/6598384-1268250334206/Darbshire_Proactive_Transparency.pdf (stranica posjećena 23. 10. 2014)
6. Rajko, Alen. *Proaktivna transparentnost u Bosni i Hercegovini: Stanje i perspektive u svjetlu međunarodnih standarda i komparativnih rješenja*. Sarajevo: Analitika - Centar za društvena istraživanja, 2014. <http://analitika.ba/bs/publikacije/proaktivna-transparentnost-u-bosni-i-hercegovini-stanje-i-perspektive-u-svjetlu> (stranica posjećena 23. 10. 2014)
7. United Nations. *United Nations E-Government Survey 2014*. Njujork: United Nations, 2014. <http://unpan3.un.org/egovkb/en-us/Reports/UN-E-Government-Survey-2014> (stranica posjećena 23. 10. 2014)

8. Voloder, Nermina. *Zanemareni standard u Bosni i Hercegovini: Proaktivna dimenzija prava na pristup informacijama, Poliy Brief*. Sarajevo: Analitika - Centar za društvena istraživanja, 2014. <http://analitika.ba/bs/publikacije/zanemareni-standard-u-bih-proaktivna-dimenzija-prava-na-pristup-informacijama> (stranica posjećena 23. 10. 2014)

Propisi i javni dokumenti

1. Agencija za informaciono društvo Republike Srpske (AIDRS). *Preporuke za izradu i održavanje web prezentacija institucija Republike Srpske, Verzija 1.3*. Banja Luka: AIDRS, 2013. http://www.aidsr.org/wp-content/files/PPI-OVP-IRS-v_1_3.pdf.
2. Direkcija za elektronsku upravu, Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije. *Smernice za izradu web prezentacija organa državne uprave i jedinica lokalne samouprave, Verzija 5.0*. Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave Republike Srbije, 2014. http://www.digitalnaagenda.gov.rs/media/docs/Smernice_v5.pdf.
3. Ministarstvo prometa i komunikacija Bosne i Hercegovine. *Prednacr Odluke o usvajanju Uputstva o izradi i održavanju službenih internet stranica institucija Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: Ministarstvo prometa i komunikacija Bosne i Hercegovine, 2013. <http://www.mkt.gov.ba/Aktuelno/default.aspx?id=3494&langTag=bs-BA>.
4. Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine. *Politika razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine*. Dokument je prihvaćen na drugom sastanku savjetodavnog odbora 22. 6. 2004. godine. Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine, 2004. <http://www.mkt.gov.ba/bos/dokumenti/zakoni/default.aspx?id=1499&langTag=bs-BA>.
5. Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine. *Strategija razvoja informacionog društva Bosne i Hercegovine*. Vijeće Ministara Bosne i Hercegovine, 2004. Dokument je usvojen na 69. sjednici Vijeća Ministara BiH održanoj 16. 11. 2004. godine. <http://www.mkt.gov.ba/bos/dokumenti/zakoni/default.aspx?id=1500&langTag=bs-BA>.

Ova publikacija nastala je kroz projekt *Zagovaranje za otvorenu vlast: Pravo da znam u jugoistočnoj Evropi*, koji se provodi u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Makedoniji, Srbiji i na Kosovu.

Za više informacija kontaktirajte:

Analitika – Centar za društvena istraživanja
www.analitika.ba
info@analitika.ba

Copyright © 2014
Analitika – Centar za društvena istraživanja, sva prava pridržana.

Stavovi izneseni u ovoj publikaciji isključiva su odgovornost Analitike – Centra za društvena istraživanja i ni u kom slučaju ne predstavljaju stavove Evropske unije niti stavove Fonda otvoreno društvo BiH.

Projekt finansiraju Evropska unija i Fond otvoreno društvo BiH.

Fond
otvoreno društvo
Bosna i Hercegovina